

Kunnskapsdepartementet

Oslo, 15.09.2019

Vår ref.
92007/HS04

Deres ref.
18/6637-2

Innspill – Stortingsmelding om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning

Arbeidsgiverforeningen Spekter takker for invitasjon til å komme med innspill til den stortingsmeldingen om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning.

Først vil vi formidle noen generelle refleksjoner angående arbeidslivsrelevans som vi mener stortingsmeldingen bør ta opp. Dernest vil vi gå nærmere inn på spørsmålene som er stilt i invitasjonsbrevet.

Innspill og refleksjoner om arbeidslivsrelevans til arbeidet med stortingsmeldingen

Kvaliteten i høyere utdanning er avgjørende for å dekke samfunnets kompetansebehov, og avgjørende for å kunne gjennomføre nødvendige omstillinger.

Spekter anser arbeidslivsrelevans som en del av kvaliteten i høyere utdanning. Kvalitet i utdanning er krevende å definere presist, men at kompetansen skal være relevant for arbeidslivet er for oss en viktig del av hva kvalitet betyr.

Også det at utdanningene skal være relevante for arbeidslivet er krevende å definere presist. Det er i alle fall to aspekter ved relevans som det kan være verdt å trekke frem: Det ene er at ferdige kandidater har kunnskap, ferdigheter, holdninger og verdier som gjør at arbeidslivet får tilført kompetanse som gjør det mulig å løse de oppgavene som virksomhetene har på en god og effektiv måte. Det andre er at arbeidslivet får tilført nødvendig kompetanse i tilstrekkelig antall.

Arbeidslivsrelevans har på denne måten både et kvalitativt og et kvantitativt element hvor både innhold og dimensjonering er viktig.

Spekter er opptatt av at vi i Norge må mobilisere mer arbeidskraft. Med en del unntak får ferdige kandidater jobber som er relevante for den utdanningen de har tatt, arbeidsløsheten er lav, og de demografiske endringene betyr at de fleste må være i arbeidslivet lengre.

Da er det også viktig å diskutere den andre siden av dette, nemlig at unge får et effektivt utdanningsløp frem til arbeid. Det er en betydelig utfordring knyttet til at unge i mange tilfeller bruker for lang tid

gjennom utdanningssystemet, at de gjør omvalg av utdanning, eller at de slutter før de er ferdige med utdanningen. Det betyr at samfunnet går glipp av etterspurt arbeidskraft samtidig som det har store kostnader både for den enkelte og utdanningsinstitusjonene.

Denne diskusjonen burde være like relevant som den som dreier seg om behovet for at seniorer skal stå lenger i arbeid. Etter Spekters syn er dette like relevant å diskutere ut ifra et arbeidslivsperspektiv, hvor tilgang til arbeidskraft er viktig, som ut ifra et utdanningspolitisk perspektiv knyttet til effektivitet og kostnader.

Spekter mener at en stortingsmelding om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning bør diskutere følgende tema:

- Innhold i utdanningene må være i tråd med de oppgavene som skal løses i arbeidslivet.
- Dimensjoneringen av utdanningene må være slik at det ikke utdannes for få kandidater med tanke på behovene i arbeidslivet, samtidig som det ikke utdannes for mange innen andre områder.
- Utdanningsløpene må være effektive med tanke på å få kandidatene ut i arbeidslivet uten for mye frafall, omvalg og forsinkelser. Spekter mener dette er en viktig arbeidslivspolitisk problemstilling.

Spekter mener at spørsmålene i invitasjonsbrevet i for liten grad reflekterer de kvantitative aspektene knyttet til arbeidslivsrelevans.

Innspill til spørsmålsstillinger i invitasjonsbrevet

1. Hovedutfordringer som bør omtales i meldingen

Spekter synes de hovedutfordringene statsråden beskriver i stor grad sammenfaller med de Spekter synes er viktige å ta opp. Vi er enige i at dette er sentrale utfordringer. Men som angitt ovenfor synes vi utfordringer knyttet til dimensjonering og til å få tilgang til arbeidskraften på et tidligere tidspunkt også burde vært sett på som viktige hovedutfordringer i forbindelse med arbeidslivsrelevans.

Statsråden beskriver at overgangen fra høyere utdanning til arbeid er krevende for noen grupper med disiplinbaserte utdanninger. Dette er godt dokumentert i ulike kandidatundersøkelser, men spørsmålet er hvordan man forholder seg til dette. Henger det sammen med at arbeidslivet ikke er klar over kompetansen til kandidatene, eller at kandidatene ikke får god nok informasjon om hvordan de kan bruke kompetansen sin i arbeidslivet? Eller henger det sammen med karriereveiledning på videregående skoles nivå, eller med hvordan utdanningene er dimensjonert?

Sannsynligvis er det mange forklaringer og årsaksbildet er komplisert, men problemstillingen illustrerer etter Spekters syn at også karriereveiledning, overgangen fra videregående opplæring til høyere utdanning og dimensjonering er faktorer som bør tas opp i arbeidslivsmeldingen, i tillegg til selve innholdet i utdanningene.

Statsråden etterspør refleksjoner omkring en del store omstillinger vi står overfor. Når det gjelder det grønne skiftet så tror vi at dette krever kompetanse som ikke er veldig forskjellig fra andre typer omstilling. Det dreier seg ikke bare om teknologiutvikling og digitalisering, men også om kompetanse til samhandling, innovasjon og sosiale ferdigheter, kompetanseområder som er relevante for alle typer utdanninger.

2. Samarbeid om høyere utdanning

Samarbeid om høyere utdanning kan anta ulike former. Det kan være å gi innspill til utdanningsinstitusjonene eller myndighetene i ulike saker, ha studenter i praksis, hospiteringsordninger, eller at virksomheter og utdanningsinstitusjoner inngår forpliktende samarbeidsavtaler. For noen virksomheter er det også knyttet et samfunnsansvar til samarbeidet.

Først og fremst tror vi ulike typer virksomheter motiveres til samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner hvis de får noe igjen for det, enten i forbindelse med rekruttering eller ved at det bidrar til utvikling av virksomheten på annen måte.

Spekter deler statsrådets oppfatning av at RSAene i varierende grad har vært en suksess. Etter Spekters syn må et velfungerende samarbeid ta utgangspunkt i samarbeid på studieprogramnivå, i tillegg til et overordnet samarbeid slik som RSAene er et uttrykk for. Det er bare hvis man samarbeider på et slikt «lavere» nivå at man kommer «inn i» fagene og kan utvikle innholdet i retning økt arbeidslivsrelevans.

Et slikt samarbeid er krevende for alle parter, men det krever av utdanningsinstitusjonene og virksomhetene at de inngår gjensidige forpliktelser hvor begge parter ser nytten av samarbeidet.

3. Samarbeid om studentenes læring

De fleste av Spekters medlemmer innen helse er praksisarena for profesjonsutdanningene innen helse (se pkt 6). Når det gjelder våre øvrige medlemmer så er vi av den oppfatning at flere nok kunne ta imot studenter i praksis, selv om det er ressurskrevende. Spekter har selv positive erfaringer med å ha studenter i praksis i egen organisasjon (se pkt 5).

Allikevel mener vi det ikke er realistisk at alle studenter skal kunne ha praksisperioder i arbeidslivet, og det må ikke bli slik at praksis blir obligatorisk i fag som ikke har slik praksis i dag. Å tilby praksisplasser er som sagt ressurskrevende og studentene skal få et relevant læringsutbytte, så å pålegge arbeidsgivere å være praksisarena innen nye områder er avgjort ikke veien å gå.

Når det er sagt så tror vi flere virksomheter kunne vært en relevant praksisarena og at de selv også kunne hatt utbytte av det. I den sammenheng tror vi det kan være nyttig å løfte frem gode eksempler.

4. Myndighetsnivå

Spekter mener myndighetene kan legge bedre til rette for samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner og arbeidslivet ved at dette premieres enten via finansieringssystemet eller ved annen type verdsetting.

Vi er klar over at det er gjort analyser tidligere som har sett på mulighetene som kan ligge i finansieringssystemet og at dette kan være krevende å få til på en god måte. Men vi mener at det også bør letes etter andre måter å verdsette økt samarbeid på, enten som utviklingsmidler eller ved mer synliggjøring/premiering.

5. Eksempler

Spekter har tidligere ikke hatt studenter i praksis i egen organisasjon, men våren 2019 tok Spekter imot to masterstudenter i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo. Erfaringene fra vår side var gode, og vi fikk inntrykk av at erfaringene også var gode både fra studentenes og universitetets side. Vi har også hatt møte med instituttet i etterkant og gitt innspill til momenter studentene bør lære underveis i studiet (blant annet om trepartssamarbeidet).

Fra Spekters side var det viktig at studentene fikk innsikt i måten arbeidslivets parter jobber på, særlig omkring arbeidet i trepartsrelasjonen (myndighetene og arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene). I tillegg fikk studentene selvstendige utredningsoppgaver innen områder som var relevante for Spekter, og hvor vi ønsket å utvikle politiske posisjoner, men som samtidig også var relevante for studentene å sette seg inn i.

Spekters erfaring er som nevnt god med å ha studenter i praksis. Men vi vil understreke at det er ressurskrevende, og at det å ha studenter i praksis må baseres på frivillighet. Det krever også at institusjonene aktivt følger opp den enkelte student og ordningen som sådan for å sikre kvalitet og relevans.

6. Supplerende om helse- og sosialfag

Alle landets helseforetak er medlemmer i Spekter, og i tillegg har Spekter andre medlemmer innen helsesektoren slik som private og ideelle sykehus, laboratorier, apotek og rehabiliteringsinstitusjoner.

Mange av profesjonsutdanningene innen helse har obligatorisk praksis, og for noen utdanninger er omfanget av praksis svært omfattende.

Praksis i helseutdanningene er svært viktig og bidrar i vesentlig grad til læringsutbyttene. Men det er noen utfordringer Spekter har lyst til å løfte frem:

Behovet for gjensidig forpliktende samarbeid

Erfaringene de enkelte praksissteder har angående samarbeidet med utdanningsinstitusjonene er variabelt. Noen steder er samarbeidet svært godt, mens det andre steder er utfordringer.

Spekter har registrert at enkelte praksissteder har hatt utfordringer knyttet til kommunikasjon med utdanningsinstitusjonen. Det kan dreie seg om hvor mange studenter som kommer og når de kommer, eller at det skjer store endringer tett opp mot studentene skal ut i praksis. Dette er krevende for et helseforetak å forholde seg til. Avvikling av praksis er en meget krevende logistikkoppgave når det er mange studenter, og dessverre kan slik usikkerhet bety at praksis ikke blir optimal med tanke på de læringsutbytter som skal oppnås.

Helseforetakene er både gjennom lovverk og styringsdokumenter forpliktet til å samarbeide om praksis og til å ta imot studenter. Et aktuelt tiltak for å få mer forutsigbarhet er at også utdanningsinstitusjonene inngikk like sterke forpliktelser gjennom avtalene mellom praksissted og utdanningsinstitusjon.

Behovet for å utvikle nye praksisarenaer

Omfanget av praksis i helseforetakene er nå så stort at det er krevende å skulle ta imot flere studenter. Dette gjelder særlig sykepleierutdanningen. Hvis det skal utdannes flere sykepleiere enn i dag, må det

tenkes nytt i forhold til praksis, for eksempel hvor praksis finner sted, hvordan veiledning finner sted, økt bruk av simulering, etc.

Spekter er av den oppfatning at utfordringene knyttet til praksis er størst i pleie- og omsorgssektoren. De demografiske endringene vil bety at en større andel enn i dag av de nyutdannede må arbeide i kommunal sektor. Spekter mener at praksisarenaen i kommunal helse-, pleie- og omsorgssektor må utvikles mer enn det som er tilfellet i dag. Det er et stort behov for praksisplasser med god kvalitet.

Dette betyr at det er nødvendig å utvikle praksisarenaer i kommunal sektor ved å satse på kompetanseutvikling og å utvikle gode fagmiljøer der studentene skal ha praksis. Hvis det i motsatt tilfelle tilbys praksisplasser med lav kvalitet betyr dette i sin tur at også rekrutteringen til kommunal helse-, pleie- og omsorgssektor blir enda mer krevende fremover.

Med vennlig hilsen
Arbeidsgiverforeningen Spekter

Olav Wendelbo Kvam
Fagdirektør